

tiče činjenicu da nema rečenice koja bar nešto ne podrazumeva, pa pokazuje dva tipa podrazumevanja u semantici, presupoziciju i implikaturu, koja može biti konverzaciona i konvencionalna. Poslednje čime se Riđanović bavi jeste tematika pododeljka *Rečenica i širi kontekst — fokus, tema i rema* (346—350). Nakon objašnjenja ova tri pojma, uz podvlačenje da fokus treba da označava samo onu remu koja je istaknuta posebnim gramatičkim ili fonetskim sredstvima, pokazuje kako se različiti jezici služe različitim sredstvima za signaliziranje tematske strukture rečenice.

Knjiga je pisana srazmerno »lakim stilom«, sa neobično puno žargonske studentske leksike (ovde, verovatno, prevashodno didaktički motivisane) čija se upotreba najčešće i posebnim metajezičkim postupcima ističe. Nije opremljena nikakvim bibliografskim uputstvima. Ni u tikivu samoga teksta ne može se, po pravilu, razaznati (osim kada je u pitanju veoma obavešten čitalac) šta su originalna Riđanovićeva razmatranja, pojmovno-terminološka rešenja i sistematizacije, a šta interpretacije opšteprihvaćenih rešenja. U recepciji knjige čitalac počeoće ima utisak da, zapravo, prisustvuje jednom živom predavanju, duhovitom, raznovrsnim primerima obogaćenom, teorijski i metodološki veoma osavremenjenom. Originalno lingvistički i didaktički zamišljena i izvedena, ona će svakako dobro doći kao važna aktuelna dopuna već postojećim opštelingvističkim priručnicima. Uz sve rečeno, knjigu treba pozdraviti i kao još jedno (novo) valjano nastojanje sarajevske biblioteke »Lingvistika — poetika« da nas i prevodima i jugoslovenskim autorskim delima upućuje u važne savremene tokove lingvističke misli, lingvističkog metoda i lingvističke knjige.

Ksenija Minčić-Obradović

Бранислав Остојић, *О црногорском књижевнојезичком изразу*, НИО «Универзитетска ријеч» — Никшић, Титоград, 1985.

Радови окупљени у ову књигу, настајали, како сам аутор каже, »у последњих дванаест година«, а писани у различитим поводима и у различите сврхе, баве се »ситницама« и »крупницама« писаног израза на тлу Црне Горе закључно с 1918. годином. Сви они заиста се не могу подвести под изабрани наслов, али пошто Остојић не одређује значење термина »црногорски књижевнојезички израз«, прихватимо ли тај термин у значењу »конкретна реализација стандардног (књижевног) српскохрватског језика на тлу Црне Горе« — управо због горе наведене временске границе текстова узетих за анализу наслову би био примјеренији приједлог *ка* или *око* од приједлога *о* (а и не само због те временске границе). Већ је сам зборнички карактер условио да у овој књизи не можемо очекивати тематско-структурно-композициону кохерентност.

Остојић је све прилоге разврстао у три поглавља, с тим да је за друго и треће за критериј узет аутор чије се језичке особине подвргавају анализи — у другом је то Његош («Неке особине Његошева језика») а у трећем Марко Миљанов («Из синтаксе језика Марка Миљанова») — док је прво, највеће поглавље, што је наслов »посудило« књизи у цјелини, везано за проблематику писане ријечи у Црној Гори у дужем временском периоду, код већег броја аутора и у различитим типовима текстова. У том су првом дијелу тематски и најразнороднији прилози — од оних који нас обавјештавају о написима о српскохрватском језику у црногорским часописима од 1871. до 1912. год. а чија нам се тематика чини тако актуелном (тако се у тим написима говори о »одбрани матерњег језика од непотребних страних ријечи«, затим о »кварном« новинарском језику и сл., што је обесхрабрујућа спознаја о ефектима што их ти написи и онда и данас имају), преко оних у којима се аутор бави начинима и могућностима истраживања писане ријечи на тлу Црне Горе с почетка стандардне епохе нашег књижевног језика, па до оних најбројнијих чији је предмет анализа литерарних и нелитерарних текстова с овог терена, односно појединачних синтаксичких, лексичких и морфолошких питања у њима. Основно чиме се аутор у овом, првом поглављу морао позабавити (у неким радовима је то и експлицитно наглашено, као нпр. у раду »Проблем изучавања језика цетињских владика у предвуковском периоду«, а и другдје) јесте питање методологије истраживања текстова у којима је језик тако близак данашњем стандардном, а стандардни ипак није, односно истраживања језика писаца с почетка кодификацијског периода нашег језика, које ипак не можемо са лингвистичке стране прогласити савременим нити их пак можемо »гурнути« у окриље саме историје литерарног језика. Остојић је и за један и за други случај изабрао метод који бисмо условно могли назвати методом »унутардијасистемског контрастирања«, јер се у анализи одређеног питања по правилу повлаче паралеле према црногорским дијалектима, према Вукову језику и према данашњем књижевном језику (према посљедњем најчешће с нормативне стране). Те су »паралеле« најчешће основ око кога се окупљају и помоћу кога се разрјешавају дилеме што их одређено питање носи. Уосталом, такав је метод »сагласан« с избором језичких питања којима се Остојић овдје бави: то су најчешће језичке карактеристике које су спецификум црногорског језичког израза са упориштем у црногорским дијалектима па их као такве наведени метод најбоље (ако не и једино) може објаснити.

Тај метод ће све своје предности показати у анализи посебно текстова нелитерарног карактера, а истовремено ће од аутора захтијевати да је (ту анализу) проводи најмање »на три колосијека« због недовољне описаности како црногорских говора тако и самог данашњег стандардног српскохрватског језика.

Док је наведени метод сву своју вриједност показао у првом поглављу, он ипак таквога досега није имао у анализи језичких карактеристика, посебно оних синтаксичких, у дјелима Петра II Петровића Његоша и Мар-

ка Миљанова. И ту ће се каткад, мада много рјеђе, тај метод показати најпримјеренијим (нпр. у оспоравању распрострањеног и готово општеприхваћеног мишљења о конструкцији *за + инфинитив* као страном утицају). Међутим, иако се и из Његошева и из Миљанова језика разматрају особине које су на неки начин одраз црногорске језичке (говорне) аутентичности, ипак наведене паралеле не могу бити dostatним аргументом у анализи нити се она само на њих може свести из једноставног разлога што су у питању литерарна (и то вриједна литерарна) дјела. А у анализи језика писаца, посебно савремених, не желимо ли остати на простој констатацији о (не)присутности одређене језичке особине и њеног »поријекла« (што је заправо секундарнији аспект такве анализе), неопходно је, ако не као примаран онда свакако као равноправан наведеним, укључити и аспект стилистичке анализе (преко кога се, по распрострањеном мишљењу, једино и може вршити анализа језика савремених писаца, гдје се могу убројати с много разлога и Његош и М. Миљанов).

Да је то тако, увјеравају нас и Остојићеви прилози у та два поглавља Тамо, наиме, гдје је укључен стилистички аспект, а посебно гдје је он доминантан, и анализе су најтемељније: посебно се издваја одлично вођена и изведена анализа значења синтагме »Брате рано« у Горском вијенцу.

Будући да су у већини радова не само стилистички него и сви остали (под)критерији подређени наведеним »компарацијама«, неријетко ће се у анализама због секундарније постављеног (или чак неукљученог) семантичког критерија у истој групи појавити примјери »формално« обједињени а ипак толико семантички несродни да чак негирају образложење што им га аутор даје. Тако ће се, нпр., на стр. 187. и 184. међу примјерима конгруентних постпонованих атрибута појавити и примјери тзв. предикативног атрибута (нпр. Уфате једног Турчина *жива*), који је посебна семантичка категорија и синтаксички и семантички »несродна« конгруентном атрибуту, тако да се на њу нити односе нити могу односити образложења што их за категорије у којима се налазе и ови примјери Остојић даје, а која иначе важе за остале наведене примјере конгруентних атрибута. Сличан је случај и са синтагмом Гл+Н на стр. 168 за коју се наводи један једини примјер с глаголом *показати се* (... који се *показа најбољи Турчин и зулумћар* тога времена), дакле с глаголом који ту има семикопулативно значење, па се никако не може довести у суоднос с глаголима говорења којима је и посвећен тај рад. Тај је тип синтагме ту »залутао« ваљда због хомоформности основе наведеног префигираног глагола с глаголом говорења, али је аутор превидио семантичку неспојивост овог типа синтагме с осталим ту разматраним (иначе семантички кохерентним) типовима.

Такви пропусти, који се не завршавају само на два наведена, последица су или лошег »рангирања« у анализи примијењених критерија, или лоше одабраних и примијењених критерија у »субкласификацији« примјера.

На крају бисмо, умјесто закључка, само подвукли да нас Остојићева књига анализом појединачних текстова или појединачних језичких питања у њима најконкретније уводи у проблематику (књижевно)језичког израза у Црној Гори. Остојићева књига такође показује да је за такво истраживање неопходно укључење низа критерија како структурнојезичких тако и социolingвистичких, јер се тек на тај начин открива онај спецификум црногорског како стандардног тако и субстандардног језичког израза, који се преплићу у свим текстовима што су послужили као корпус који Остојић подвргава анализи.

Милош Ковачевић

Ivan Sović, *Jezik Ksavera Šandora Gjalskog*, Školske novine, Zagreb, 1985.

Sović je svoju knjigu podijelio u poglavlja: Jezik i stil K. Š. Gjalskog u svjetlu kritike, Izvori i građa, Pravopis, Fonetika, Morfologija, Tvorba riječi, Sintaksa, Leksik, Kajkavsko narječje i jezik K. Š. Gjalskog, Temeljne stilске značajke, Zaključak. Zanimljivo je da u priložima knjizi, osim obaveznog naučnog aparata, Sović daje i fotokopije autografâ nekih djela K. Š. Đalskog.

Pošto je u uvodnim napomenama (nazvanim Pristup) odredio smjernice svoje analize, Sović ispravno uočava da kod pisaca 19. v., dakle savremenika uvođenju normiranog književnog jezika, postoji određeni sukob sa normativcima, odnosno pisci se nerijetko opiru preskribiranoj normi i svoj literarni izraz grade kako na upotrebnoj normi, tako i na literarnoj tradiciji. Upravo taj sukob odražava kritika i Sović se odmah na početku svoje studije na nju temeljito osvrće. Poglavlje o stavovima kritike prema Đalskom i njegovu jeziku uslovno bi moglo poslužiti kao uvod u studiju, tim prije što signalizira i šta je Sovića moglo navesti da analizira upravo jezik K. Š. Đalskog. Ovom bi se poglavlju, međutim, mogao uputiti i prigovor da Sović često citira sudove koji sa predmetom studije imaju malo veze (citati iz Pasarićevih kritičkih napisa, Budisavljevićevih, Ivanovljevih). Brojnost citata prekrila je one izuzetno važne stavove kritike o jeziku piščevom, a koji su stanovito polazište u analizi.

Kako su djela K. Š. Đalskog bila pri tiskanju i izdavanju »popravljanama« u skladu s normom, istraživač jezika izložen je posebnom naporu u nastojanju da ustanovi originalni izraz piščev i odvoji sve ono što u štampanim djelima predstavlja naknadna naslojavanja, posljedice redaktorskih zahvata, modernizacije i sl.

Ukoliko nema autografâ, a najčešće ih nije moguće pronaći, Sović poseže za prvim izdanjima. Analizi je podvrgnuta i rukopisna građa, neki neobjavljeni radovi, npr. početak romana »Sin budućnosti«. U poglavlju *Izvori i građa* Sović navodi odlomke pojedinih djela u originalnim rukopisima i u